

Урбаністична публіцистика Юрія Макарова (на матеріалі авторської колонки журналу «Український тиждень»)

У статті проаналізовано тексти урбаністичної тематики в авторських колонках Юрія Макарова, опублікованих у журналі «Український тиждень», визначено особливості урбаністичної публіцистики, окреслено ознаки прояву особистості міського жителя в суб'єктивних оцінках дійсності, наданих автором.

Ключові слова: авторська колонка, публіцистика, урбаністичність, авторське «я», жанр журналістики.

Основне завдання публіцистики – вплив на громадську думку, формування світоглядної позиції, визначення пріоритетних напрямків розвитку суспільства, окреслення кола нагальних проблем буття. Авторське «я», виразно представлене в художньо-публіцистичних жанрах, демонструє небайдужість журналіста до подій, що відбуваються в країні й світі, виявляє громадянську позицію, викриває недосконалість життя. Сміливе висловлення публіцистом власної думки сприймається аудиторією як заклик до рішучих дій, допомагає мобілізуватися тим, хто шукав підтримки. Найбільш яскраво авторське «я» проявляється в авторській колонці. Одним із впливових чинників формування авторської індивідуальності виступає середовище проживання автора, а саме урбанізований світ, яке накладає відбиток на становлення світосприйняття журналіста, визначає сферу його життєвих інтересів і цінностей, зумовлює асоціативне поле порівнянь, що використовуються в *тексті*, тощо. Визначення публіцистичної рецепції урбаністичної дійсності журналіста є на сьогодні *актуальним*, оскільки дає змогу відстежувати провідні тенденції творення текстів ЗМІ, які формують вектор громадської думки.

Мета статті – описати особливості урбаністичної публіцистики Юрія Макарова, використовуючи матеріал авторської колонки журналу «Український тиждень».

Об'єкт – авторська колонка журналу «Український тиждень».

Предмет – урбаністична спрямованість авторської колонки Юрія Макарова.

Авторська колонка неодноразово ставала предметом наукових студій, однак і до сьогодні виникають дискусії щодо доцільності виокремлення її в окремий жанр. Зокрема, В. Галич, посилаючись на збірку В. Жежери, С. Пиркало та ін. «Авторська колонка», характеризує колонку як окремий *жанр*, у системі модифікованих

форм передової статті, *визначає* його специфічні ознаки й функції та окреслює особливості авторської колонки письменника, що, на її думку, «виділяється з-поміж усіх інших складним переплетенням жанрових форм, афористичністю мовлення, повчальним характером, іронічним змістом, парадоксальністю оцінок фактів, інтертекстуальністю, ускладненим виявом авторського «я» та форм наративу» [1, с. 50]. Цієї ж думки дотримується Х. Калинюк, доводячи, що колонка є «специфічним жанром дифузійної форми», однак додає, що її жанрові межі розмиті [2, с. 38–39]. Натомість С. Шебеліст розглядає авторську колонку як одну з модифікацій есею [3, с. 274–280], а О. Деяк-Якобишин категорично заперечує можливість іменування авторської колонки жанром: «Чи може колумністика (версія, гра, анекдот, легенда – підставляйте будь-який термін, оголошений “жанром”) бути жанром? Із точки зору автора, авторська колонка, так само, як і колонка редактора, – це не жанр, а форма, в якій реалізується або певний “чистий” жанр, або сплав жанрів. Останній випадок заплутує ситуацію, тому що назви такий сплав жанрів не має, і назва форми миттєво та органічно переходить на назву жанру» [4, с. 181]. Серед закордонних дослідників також немає одностайності. Так, російський учений Л. Кройчик називає колонку жанром і зазначає її особливість: «Колонка – це монолог публіциста, який пропонує в образно-емоційній формі свою оцінку фактів та явищ дійсності» [5, с. 220]. Ю. Гордєєв доводить, що це форма подачі матеріалу [6, с. 22–23], О. Тертичний у книзі «Жанри періодичного друку», подаючи такі новітні жанри, як рейтинг, резюме тощо, обходить увагою модифікацію художньо-публіцистичних жанрів в умовах формування демократичного суспільства [7]. Однак аналіз наукових досліджень, присвячених проблемам жанрової дифузії, доводить, що такі випадки поодинокі, здебільшого поява специфічних текстів ЗМІ з виразними пуб-

ліцистичними ознаками науковцями була помічена, а отже, зроблені спроби ідентифікації новоутвореного явища. На наш погляд, кожен жанр має пройти певний шлях становлення, так званої «стандартизації», задля вироблення оптимальної форми існування. Враховуючи те, що українська журналістика останнім часом перебирає на себе ознаки західної, неминучим видається й становлення колумністики на шпальтах газетно-журнальних видань, окреслення її жанрово-стильових ознак.

Визначальною особливістю авторської колонки, на думку М. Свалової, є те, що цей жанр «представляє особу автора, його світогляд, спосіб мислення, думки, погляди, почуття й переживання» [8]. В умовах сучасного урбанізованого світу переживання *виступають* беззаперечним емпіричним фактом: життя в місті неможливе без переживання цього світу, яке засновується на співставленні *міфологізованих* образів, закріплених у свідомості, що розуміються як дані, проектується в майбутнє, й образами реальними. Прикладом такого переживання *є* текст «Хто нам психіатр? Дві останні новини зі столичного життя, обидві погані»:

«Перша новина стосується всіх киян: підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги. Другу, можливо, ніхто й не помітив: на Набережно-Хрещатицькій зруйнували будинок, черговий за останні місяці. Міцний такий будиночок, сто років тому ще вміли будувати (якщо комусь цікаво, йдеться про № 23). Я щоразу милувався ним, проїжджаючи повз, і мріяливо думав: непоганий би вийшов громадський центр із галереєю, книгарнею, кінозалом, клубом – адже це Поділ, поруч Могилянка... Замірявся. На цьому місці тепер буде готель» (УТ. – 2009. – № 29 (90). – 17 лип.).

Феномен такого стану О. Запорожець і Є. Лавриненко пояснюють тим, що «ефективність продукування *тривоги* у сучасному місті прихована і вплетена у структури повсякденного досвіду городян: рутинні практики, що пов'язані із певними просторами – не місцями, які підтримуються зводом правил і обмежень. Тривога, здатна розширювати свою географію, розігруватись в інших міських просторах, змінюючи їх вигляди і смисли. Тілесно і просторово тривога багатовимірна. Вона продукується і викликається до життя складною взаємодією різноманітних реєстрів буденного досвіду: візуальним, аудіальним, тактильним» [9, с. 64–65]. Автор колонки переносить на міський об'єкт стереотипне бачення призначення історичної будівлі, що співставляється з образами, котрі існують у свідомості індивіда.

Сфера переживання поєднує в собі як часові, так і просторові параметри. Публіцистичні тексти Юрія Макарова здебільшого стосуються київського життя, а отже, у них йдеться не лише

про переживання швидкого ритму життя столиці, але й переживання древності міста. За твердженням Г. Горнової, «міста із “товстішим” культурним прошарком впливають на суб'єкта набагато більше і потужніше, аніж новостворені» [10]. Так, у тексті Юрія Макарова «Пастух, що би вовк не дрімав» простежується накладання образів історичних і сучасних, що викликає дисонанс естетичної свідомості автора:

«Знуцання зі столиці, її ландшафту, культурного контексту, атмосфери відбувалося невинно й цинічно впродовж усіх останніх років. “Бачите ви гори ці? Яко на цих горах засяє благодать Божа...” Для святого Андрія Первозванного, чиім іменем у столиці України названо храм та вулицю (точніше, узвіз) і якому приписують ці слова, то був максимально доступний горизонт прогнозу. Апостол ніяк не міг передбачити, що приблизно через 1950 років по його смерті на київських пагорбах пануватимуть геть інші еманції, а їхнім матеріальним виразом стануть не золоті церковні бані, а неоковирні хмарочоси. Одним із них я милуюся щоранку, коли їду з лівого берега в центр мостом Патона, – це в мене така емоційна зарядка, “п'ятихвилика ненависті”. Силует Києво-Печерської лаври спаскудив остаточно й безповоротно цей сорокаповерховий фалос, який нахабно визирає поруч із Великою Лаврською дзвіницею, шедевром Готтфріда Йоганна Шеделя. Поряд підростає ще один “квадратний тричлен” бізнес-центру. Трохи подалі праворуч нагромадився гігантський куб із пілястрами в естетиці перукарні. Про людей, позбавлених музичного слуху, кажуть, що їм ведмідь на вухо наступив. Хто й на що мав наступити шановним архітекторам, щоби вони не побачили цього ракурсу й не жажнулися від побаченого?» (УТ. – 2012. – № 17 (234). – 26 квіт.).

У деяких авторських колонках Юрія Макарова ненависть до невідповідності забудови й очікувань індивіда виражається сарказмом, наприклад, у тексті «Архітектори. І з цими людьми доводиться робити цивілізаційний вибір»:

«Перше ж, що впадає в око в рідному дніпровському пейзажі, – це неймовірна кількість гостровержних веж і вежечок. Мало не кожен будинок має башту або дві: конічні, вкриті черепицею чи яскраво-червоним ондуліном. Архітектурні вподобання співвітчизників уже давно спокушають провести відповідне соціокультурне дослідження, тільки руки не доходять. Але щойно тільки я збагнув, що воно нагадує. Звісно ж, Шрек, тридесяте королівство – пам'ятаєте? Пародія на палац, як його малюють шестирічні дівчатка поруч із принцесами-блондинками в казковому вбранні» (УТ. – 2010. – № 31 (144). – 29 лип.).

Або суцільним неприйняттям й показом типовості парадоксальної ситуації, як у тексті «Несучі конструкції. Показуха – це принцип не капіталістичного, тим більше не постіндустріального суспільства, а хіба що феодалізму»:

«Читаю білборд біля свого дому: “Дорогі кияни! Кільцеву електричку запущено! Навколо Києва за 50 хвилин!” Звітували. Забули згадати, що ходить вона

рідко, а Київ об'їжджає насправді за півтори години. Показуха.

Навколо оновленого "Олімпійського" поклали плитку. Наступного дня після офіційного відкриття стадіону (з шароварами, Шакірою і Януковичем) її почали доводити до пуття: "Сільно бистро спешили". Показуха.

Здали першу чергу моста. Приїхав прем'єр. Через кілька днів об'єкт знову закрили, бо не добудували з'їзди. Показуха.

Спорудили нову масштабну розв'язку біля елітної Кончі-Заспи. Відкрили з фанфарами, вже традиційно перетнув ножицями стрічку прем'єр. Натомість залишається без відповіді питання, чи аж настільки потребували прості кияни розв'язки вартістю кількисот мільйонів гривень, бо ж для столиці це місце не було основною транспортною проблемою. Показуха» (Тижень.ua. – 2011. – 29 жовт.).

Аналізуючи феномен ненависті у великому місті, Ж. Бодріяр розглядає байдужість як тип реакції: «У мегаполісі представлені всі елементи соціальності, вони зібрані тут в ідеальний комплекс: просторова близькість, легкість взаємодії і взаємообміну, доступність інформації у будь-який час. Але ось що відбувається: припшвиднення та інтенсифікація усіх цих процесів породжує в індивідах байдужість і приступи сум'яття» [11, с. 441]. Ілюстрацією такої байдужості міських жителів є текст «Куди преш?!»:

«От не кажіть, що я надто розніжений. І сам таке підозрював, доки не влаштував експрес-опитування серед знайомих, які проводять значну частину свого життя за кермом. Їхня реакція однастайна: звичай радикально пожорсткішали, передусім у столиці. Водій водієві – вовк! Гаразд, у нас атмосфера на дорогах ніколи не нагадувала палату лордів. Паркуватися де завгодно, поперек смуги "ялинкою", розвертатися крізь вісьову, підрізати, "вишивати" в потоці, не вмикати поворотників принципово (Боже, хіба так важко?) – це все нудні українські будні, наш, так би мовити, *couleur locale*. Його зміни в той чи інший бік можна оцінити лише на око, тобто суб'єктивно, отже, ніяк» (УТ. – 2012. – № 42 (259). – 18 жовт.).

Місто переживається по-різному, залежно від того, як воно пов'язане з життям людини – або це місто, в якому людина постійно живе, або це місто, до якого людина потрапляє тимчасово. Місто, в котрому людина опиняється ненадовго, від міста повсякденного життя відрізняє свіжість почуттів і переживань. Для людини, що потрапила в інше місто, сама поява там виявляється «актуальною подією», воно вириває її зі звичної обстановки й забезпечує безпосередність вражень. Людина звертає увагу на такі аспекти міської реальності, повз які, не помічаючи їх, проходить постійний житель [10]. Тож чим сильніші враження від міста тимчасового переживання, тим яскравіші порівняння виникають із містом постійного проживання. Наприклад, у тексті «40 000 000 тонн» Юрій Макаров порівнює засніжений Київ із Сіетлом, який йому довелося побачити в аналогічній ситуації:

«Позаторік я спостерігав у Сіетлі, штат Вашингтон, як після раптового снігопаду потужні джипи й траки буксували на підйомі, блокували дороги й заривалися по ніздрі в замети. Все тоді міцно стояло кільканадцять годин. Передмістя (а американське місто – це здебільшого одне суцільне передмістя плюс невеличкий даунтаун) виявилися блокованими. Враховуючи, що середня температура грудня тут зазвичай +5, реакція влади була блискавичною: підняли резервистів Національної гвардії, вивели техніку, відкрили церкви для обігріву бомжів, яких тут не бракує, організували гарячу лінію, а головне – звернулися по допомогу до населення. Усі свідомі сіетляни махали лопатами цілу добу. Мер був у прямому ефірі щогодини. За два дні про негоду нагадували лише фотографії в соціальних мережах і родинних альбомах. Дещо схоже на нашу реакцію. ... Чого не було в Сіетлі: всю техніку не кинули передусім на площу перед мерією й на дорогу за маршрутом кортежів місцевої еліти (у нашому випадку трасу до Кончі-Заспи, де проживає так звана еліта, розчистили в першу чергу). Нацгвардійці не брали грошей за допомогу й не перешкоджали волонтерам. Станції місцевого метро не зачинялися через відсутність жетонів. Мер і високопосадовці не запевняли, що стихію подолано завдяки правлячій Демократичній партії, не постили брехливі звіти з фальшивими світлинами, не позували на тлі повних полиць у супермаркеті. Якби таке сталося, це був би останній день відповідного героя як публічного політика» (УТ. – 2013. – № 13 (281). – 28 берез.).

Приєм контрасту міських реалій Києва й Парижа використовує публіцист і в тексті «Європейські сантехніки та українська ціна. Проект закону про мови загрожує передусім самій владі, розуміє вона це чи ні» для введення образного порівняння дій депутатів з європейськими сантехніками:

«Машина була новенька, яскраво-синя, чудернацька, на плазуювому ходу. Конструювали її якісь розумні люди, судячи з білого логотипу латинкою. Колись точнісінько такою я милувався посеред Парижа, сидячи на терасі кафе біля Сен-Жермен де Пре. Там вона працювала тихо й майже непомітно для юрби туристів міняла старі водогонні труби на нові – без ескаватора, без траншеї. Керував нею один оператор близькосхідної зовнішності в так само яскравосиньому новенькому комбінезоні. Машина напрочуд вправно виймала з батареї за "спиною" нову секцію й під'єднувала її до змії, що вкручувалася під землю. Я чомусь навіть зрадів, коли побачив такого самого термінатора на вулиці Паньківській. Щоправда, в декораціях української столиці міні-танк чомусь видавав значно більше децибелів, мабуть, місцеве пальне йому було не до смаку. Далі сталося те, що мало статися в нашій географії: одна секція не захотіла приєднатися до решти труби, чи то різьбу збили, чи то взагалі калібр не співпав. І тоді кілька мовчазних (!) чоловіків, які, виявляється, не випадково вешталися поруч, згрупувалися навколо агрегата. Один взяв вершляг (тут навіть напрошується цілком у дусі часу російське слово "кувалда") і почав з усім можливим темпераментом адаптувати іноземну техніку

до місцевих умов. Решта компетентних колег у кількості дев'ятох (йй-Богу, порахував) допомагала порадами» (УТ. – 2010. – № 38 (151). – 19 верес.).

Отже, місце проживання публіциста визначає особливості формування його світоглядних позицій, які виразно проявляються через суб'єктивність авторської колонки й максимальне вираження авторського «я» в тексті повідомлення. Проаналізовані тексти здебільшого критичного характеру, що визначається підвищеним рівнем переживання жителем великого міста. На нашу думку, публіцистичні тексти якнайвиразніше ілюструють процеси свідомості міського жителя, який під впливом урбанізованого середовища формує громадську думку жителів великого міста.

Подальше дослідження цієї проблеми ми бачимо у співставленні сприйняття урбаністичної публіцистики жителями великих і малих міст.

1. *Галич В. М.* Жанрово-стильові особливості авторської колонки // Вісник Харків. нац. ун-ту. Сер.: Соціальні комунікації. – 2009. – № 374. – Вип. 1. – С. 45–51.

2. *Калинюк Х.* Авторська колонка: проблеми жанрової ідентифікації // Інформація, комунікація, суспільство : матер. І Міжнарод. наук. конф. ІКС-2012, Львів, 25–28 квіт. 2012 р. / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. – С. 38–39.

3. *Шебеліст С.* Трансформаційні процеси в системі журналістських жанрів // Вісник Львів. ун-ту. Сер.: Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 274–280.

4. *Деяк-Якобишин О. М.* Історіографія теми авторської колонки в системі журналістської жанрології // Наукові записки Інституту журналістики. – 2012. – Т. 47. – Квіт.–черв. – С. 179–182.

5. *Кройчик Л. Е.* Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста / [ред.-сост. С. Г. Корконосенко]. – С.Пб. : Знание ; СПБИНВЭСЭП, 2000. – С. 220.

6. *Гордеев Ю. А.* Жанровая специфика колонки в печатных СМИ // Жанровые метаморфозы в российской журналистике : тезисы IV Всерос. науч.-практ. конф., Самара, 18–19 марта 2010 г. – Самара : Порт-принт, 2010. – С. 22–23.

7. *Тертычный А. А.* Жанры периодической печати / А. А. Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 312 с.

8. *Свалова М. І.* Образна система колумністики В. Жежери [Електронний ресурс] // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер.: Соціальні комунікації. – 2012. – № 1027. – Вип. 4. – URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2012_1027/content/svalova.pdf.

9. *Запорожець О.* Хореографія беспокойства в транзитних местах / О. Запорожець, Е. Лавриненко // Визуальна антропология: городские карты памяти. – М. : Вариант ; ЦСПГИ, 2009. – С. 45–67.

10. *Горнова Г. В.* Переживание города [Електронний ресурс] / Г. В. Горнова. – URL: <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgpru-8.pdf>.

11. *Бодрийяр Ж.* Город и ненависть / Ж. Бодрийяр // Логос. – 1997. – № 7. – С. 107–117.

Подано до редакції 06. 12. 2013 р.

Fedotova N. M. Urban Publicistics Yuri Makarov (based on the author's column magazine «Ukrainian Week»).

The article analyzes the texts of urban subjects editorial column Yuri Makarov, published in the journal «Ukrainian Week» features defined urban publicism marked personality traits manifestations of urban residents in subjective assessments of reality provided by the author.

Keywords: editorial column, publicism urbanistichnist, author «I», a genre of journalism.

Федотова Н. М. Урбанистическая публицистика Юрия Макарова (на материале авторской колонки журнала «Український тиждень»).

В статье проанализированы тексты урбанистической тематики в авторских колонках Юрия Макарова, опубликованных в журнале «Український тиждень», определены особенности урбанистической публицистики, обозначены признаки проявления личности городского жителя в субъективных оценках действительности, предоставленных автором.

Ключевые слова: авторская колонка, публицистика, урбанистичність, авторское «я», жанр журналистики.